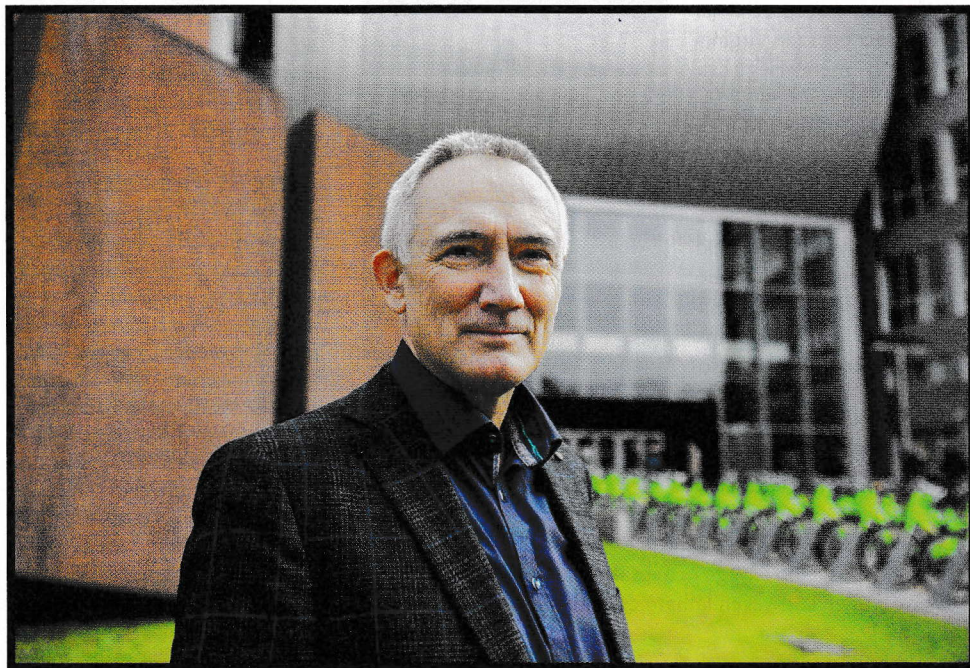

„Kalapáccsal a mérlegre”

Danyi Pál, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem docense,
az Ártörténet.hu szakportál alapító-szerkesztője az ársapkákról

Fotó: Sióréti Gábor

A kormány meséje szerint az Oroszországra kivetett szankciók miatt száguld a hazai infláció, és az infláció miatt van szükség a hatósági árakra. A kormány intézkedéseinek hatásairól beszélgettünk az árazás és az infláció szakértőjével.

Magyar Narancs: Már egész évi viselet Magyarországon az ársapka: az üzemanyag kisebb-nagyobb módosításokkal csaknem egy esztendeje hordja.

Danyi Pál: Azzal, hogy eltértünk a valós ártól, az autósok nem érzékelték a benzin drágulását, és úgy autóznak, mintha nem lenne energiakrízis. Ez hihetetlen kárt okoz a nemzetgazdaságnak, mert többért lehet csak beszerezni a benzint, mint amennyiért a kutak el tudják adni. Amikor az állam beavatkozik a piaci folyamatokba a hatósági árral, annak számos előre nem látott eleme is felbukkan. Ha a gépezetben valahol meghúzzunk egy csavart, hirtelen kiderül, hogy a szerkezet nem úgy működik, ahogy terveztük, s akkor még nyolc helyen kell beavatkozni, és meghúzni újabb csavarokat. A magánautósok sem járnak jobban feltétlenül, hiszen a költségvetés-

ben jelentkező deficit közvetve visszahat mindenkire. Nincs ingyenebéd.

MN: Csak nem mindegy, ki fizeti meg és mennyiből.

DP: Egy kereskedő előbb-utóbb valamilyen formában, indirekt módon ezt a kieső bevételt be kell, hogy szedje, különben bezár. Tehát ezt át fogja hárítani a lakosságra oly módon, hogy más termékeket drágít meg. Itt nincsenek nagy csodák.

MN: A múlt héten kaptuk meg a tojásra és a krumplira vonatkozó árbefagyasztást.

DP: Ez politikai indíttatású látszatintézkedés. Magyarországon a tojásfogyasztás fejenként átlagban körülbelül 240 darab évente. Ha ennek felét, havi 10 tojást a boltokban vesszük meg – és nem a piacon, ahol maradnak a szabadpiaci árak –, akkor 300–400 forintot tudunk megspórolni. A krumplinál sem más a nagy-

ságrend. Nem igaz tehát Gulyás Gergely azon állítása, miszerint ez 0,1–0,2 százalékponttal csökkenteni fogja az inflációt – ami amúgy is lényegtelen –, ennél jóval elenyészőbb a hatás. Ráadásul számos negatív fordulatot is fogunk tapasztalni.

MN: Éspedig?

DP: Minden szakember egyetért abban, hogy a magas tojásárak szükséges gazdasági okai voltak, nem a termelők mohósága okozta. Valamennyi szereplőnek káros lesz hosszabb távon az ársapka. A termelők költségei nem fogják fedezni a bevételeiket, így kevesebbet fognak szállítani a boltokba. Ha lehet, átírányítják a szállításokat a szabadáras piacokra, akár külföldre is. Mivel az árstop leföli a termelő hasznát, ezért nem fog tudni tartalékokat képezni, felkészülni a jövő évre, illetve általában beruházni. A külföldi beszállítóknak nem lesz érdekük Magyarországra exportálni, s mert a hazai tojásfogyasztás 20 százalékát külföldről szerezzük be, ez további csökkenést okozhat a kínálatban. A kereskedők, bár az ő haszonkulcsuk is csökken, talán kevesebbet vesztenek, de azt át fogják hárítani a lakosságra, ahogy erről már volt szó. A kormányrendelet ugyan előírja, hogy a kereskedőknek megfelelő mennyiségű készletet kell majd tartaniuk, de egyáltalán nem biztos, hogy lesz ele-

gendő tojás. A lakosság hosszabb távon nem jár jobban, mert az olcsó tojásból rendszeresen hiány lesz, és végeredményben a piacon kell majd megvennie a kínálat visszaesése miatt közben még jobban megdráguló tojást.

MN: Vagyis megint csak nagyobb lesz az infláció.

DP: Az infláció alapvető oka az, hogy a kereslet és a kínálat egyensúlya megbomlik, és e mögött gyakran bizalmi válság áll. Tipikus bizalmi kérdés például, amikor a kereskedők és a szolgáltatók nem bíznak az infláció mérséklődésében, és eleve beárazzák a termék árába a várható emelkedést. Ha akár az állampolgároknak, akár a pénzpiacoknak valamilyen értelemben megrendül a bizalmuk a gazdaság- és pénzügypolitikában, az nagymértékben gerjesztheti az inflációt. Az egyik lakmuspapírpróba a bizalomra az, amit a mester szakos hallga-

tóimtól – akik mind dolgoznak – megkérdeztem: forintban vagy euróban kérnéd a fizetésedet? Nem ért meglepetésként, hogy kivétel nélkül mindenki az eurót választaná.

MN: A bizalom kihathat az árfolyamra is?

DP: Az határozza meg a forint értékét, hogy mennyiért adják-veszik a nemzetközi pénzügyi szereplők. A körökben most egyértelműen bizalmatlanság van a forint iránt, és rendkívül hektikus az árfolyam-ingadozás. És ez minnek a következménye? Az uniós pénzek visszatarthatása a legkomolyabb bizalmatlansági faktor. Mintegy 3000 milliárd forintról beszélünk, aminek a helyzete még teljesen bizonytalan. Emellett a nemzetközi pénzügyi bizalmatlanság azzal kapcsolatban is, hogy Magyarország mi a fenét akar az oroszokkal. Külföldi és sok hazai elemző szerint beleszorulunk az orosz energiatámaszba, tíz év múlva is azt fogjuk nyögni, miközben 2030-ra Európa nagy része gyakorlatilag független lesz az orosz energiától. Csak mi nem, még mindig ott fogunk tartani, ahol most, hogy úgy tancolunk, ahogy az oroszok füttyölnek – a Paksi Atomerőmű miatti orosz követelésekről nem is beszélve. A recesszió további bizalmatlansági tényező. Feltehetően egy-két hónapon belül kiderül, hogy mekkora lesz, illetve lesz-e. Mindenesetre a nemzetközi helyzetből adódóan a pénzügyi piacok abszolút úgy gondolják, hogy a magyar gazdaság ugyanúgy recesszióba fog esni, mint Európa nagy része, vagy akár az amerikai is.

MN: A hivatalos kommunikáció azt sugallja, hogy nálunk nem történik meg, mert mi más úton járunk, mint a többiek.

DP: Azt gondolom, hogy lesz recesszió, nem fogjuk megúszni. Magyarország kis ország nyitott gazdasággal, a nemzetközi hatásokat nem lehet kivédeni.

MN: Az infláció a hivatalos szóhasználatban „szankciós”, és semmi köze mindahhoz, ami itthon történik.

DP: Egyetértek Surányi Györggyel, a Magyar Nemzeti Bank volt elnökével, aki azt mondta, hogy a 2+0 százalékos infláció felével a kormánynak kell elszámolnia. Magyarországon amiatt magasabb mértékű az infláció, mint mondjuk a környező országokban, sőt az egyik legmagasabb Európában, mert az infláció mellett a kereslet bővülése is gerjeszti, és ráadásul ezek egymást erősítő folyamatok. Ami sok mindenre visszavezethető.

MN: Úgy mint?

DP: Az elmúlt évtizedben jelentősen emelkedtek a fizetések, reálértékben is, a termelékenység pedig alig növekedett. Jól ismert a választások előtti pénzdömping is, amivel bármiféle gazdasági indoklás nélkül árasztották el az országot – ez lényegében nem volt más, mint fedezetlen pénzkibocsátás. A kormányzat irdatlan média- és propagandakiadásai szintén nem növelik a termelést. Ehhez a fo-

gyasztói keresletet fűtő gazdaságpolitikához járult még a lakosság „poszt-Covid-költekezése”. Azok közül, akiknek volt egyáltalán munkájuk, sokan tartalékoztak, és 2022 volt az első év, amikor visszatért a régi életünk és szokásrendszerünk: nyaralás, fesztiválok, szórakozás, a kapcsolódó kiadások, s megszűntek az utazási korlátozások is szerte a világon. A külföldiek érkezése is – épp az olcsó forint miatt – alaposan megdobta a keresletet. Ugyanakkor a kínálati oldalon is ott voltak a Covid-hatások, amelyek a mai pillanatig érezhetőek: a globális ellátási láncok még nem épültek vissza, a szállítási költségek jóval magasabbak, mint a járvány előtt voltak, s erre ráakódott a háború meg az energiakrízis. A korábban Ukrajnából exportált búza mennyiségének drasztikus csökkenése szintén jelentősen gerjeszti az inflációt nemzetközi szinten.

MN: Ha már említette a búzát: a kenyér lét-szükséglet, de más pékáru nem, azok rendszer vásárlásáról sokaknak le kell mondani. Ezt nyilván megérzik majd az érintett termelők, szállítók, kereskedők.

DP: Fontos fogalom az úgynevezett diszkrecionális, szabadon elkölthető jövedelem, azaz a jövedelem létfenntartás feletti része. Tehát ha egy családban keresnek mondjuk 500 ezer forintot, és ebből korábban 300 ezer ment el a kötelező kiadásokra, akkor 200 ezer maradt szabadon elkölthető – szórakozásra, sportolásra, utazásra és így tovább. Az infláció miatt a 300 ezer forint most fel fog emelkedni 450 ezerre, mert elsősorban a létfenntartási tételeket, az élelmiszer- és az energiaárakat érinti a rendkívül komoly pénzromlás. De ha ennyire megemelkedik a létfenntartás, akkor az elkölthető jövedelem a negyedrésszére zsugorodik, tehát az emberek nem fognak színházba, moziba, fitnesszterembe, wellnessbe, szórakozni járni, vagy éppen utazni, vagy jóval kevesebbet, mint korábban. Ezek a területek komoly visszaesés elé néznek.

MN: A szolgáltatók, kereskedők hogyan tudnak a növekvő költségekre és egyidejűleg a kereslet szűkülésére reagálni?

DP: E miatt a komplex hatás miatt várható recesszió. A sarki péknél az a pizsaszelet, amelyik tavaly 400 forint volt, most már 900. Aminek egyszerűen az az oka, hogy a liszt és egyéb alapanyagok árának emelkedése egy év alatt a Központi Statisztikai Hivatal inflációs számításai szerint meghaladták az 50 százalékot. Erre jön még az energiaköltség, ami lakossági átlagban 64 százalékos éves drágulásnál tart, de a pékségeknek feltehetően a többszörösére emelkedett. Ráadásul még fizetést is kell emelni az alkalmazottaknak. Ha pedig ezt a pékség megadja, akkor nem 900, hanem 1200 forintos pizzáról fogunk beszélni. A dolgozó drágulása aztán újabb bérköveteléshez vezet – ezt nevezik ár-bér spirálnak.

MN: A pékségben vagy máshol, ahol a túlélésért küzd a vállalkozó, mit tud csinálni?

DP: Ezekben az időszakokban mindenki a túlélésért küzd, a korábbi 30 százalékos haszonkulcs le fog esni 10–15 százalékra, és a kis-kereskedő örül, hogy egyáltalán nyitva tud tartani. Ha nemzetgazdasági szinten nézzük, az egész oda vezet, hogy sok alkalmazottat kénytelenek lesznek elbocsátani a vállalkozások.

MN: Gyorsuló infláció idején a kereskedő ma beáraz valamit, de nem tudni, mit hoz a holnap.

DP: Mindinkább teret nyer a dinamikus árazás, ami azt jelenti, hogy igen gyakran változtatják a kereskedők, a szolgáltatók az árakat, akár naponta, esetleg azon belül többször is. Az online világban 10–20 ezer terméket is át tudnak árazni pillanatok alatt. Például, ha megemelkedik az euróárfolyam, a kereskedő szinte azonnal érvényesítheti az áraiban. Ilyen gyorsan is lehet már a modern világban reagálni a költségek változására. Ez nemcsak a költségekre vonatkozik, hanem a kereslet-kínálati viszonyokra is. Például a színházi és rendezvényvilágban külföldön régebb óta, de már Magyarországon is elindult a dinamikus árazás, ami sok szempontból kedvező. Mert egyrészt ha azt látja a színház, hogy nem telik meg a nézőtér, akkor lejjebb viszi az árat, és tudja növelni a látogatói számát, meg tudja tölteni a nézőteret.

MN: És ha még mindig nem éri meg neki, akkor egyvalamit tudnak biztosra tervezni: bezárnak téli. De például a béreket az állandó társulatnak és az alkalmazottaknak ki kell fizetni.

DP: Amikor a rezsiárak, a fűtés-világítás költsége akár a tízszeresére növekszik, azt nyilván nem tudja ellensúlyozni egy színház. Igen, várhatóan sok színház be fog zárni. Vagy ott van még a streaming lehetősége. Ha exkluzív tartalmat kínál egy színház, ami különösen sok embert érdekel, talán át tud vészelnéni egy téli időszakot.

MN: Az állam pedig az inflációt – feltételezve, hogy tudják, mit csinálnak, a kormány által nyilván remélt politikai előnyökön túl – mint ha a hatósági árakkal akarná átvészelnéni.

DP: Ha most minden árat felszabadítanának, valószínű, hogy 2-3 százalékkal még emelkedne a vásárlói kosár költsége. Ezek mégis pusztán kozmetikázások. Az igazi folyamatokat ezzel nem tudják hosszabb távon jó irányba befolyásolni, inkább csak bizonytalanságot teremtenek, és bizalmat csökkentenek. Az árfelfagyasztás káros, és csak óvatosan, nagyon szükséges esetben szabad alkalmazni. A piacgazdaság rendkívül érzékeny patikamérleggel operál, az árakkal kiegyenlítve a keresletet és a kínálatot, amelyeket pedig az egyéni és közösségi szükségletek és érdekek, valamint a bizalom határoznak meg. Amikor az állam beavatkozik, akkor kalapáccsal odavág a mérlegre.

Bányai György